

- Élet
- Kult
- Zizi
- Júzer
- Ügy
- VIM
- Videó
- WMN KNYHA
- WMN Event
- Podcast

- WMN Life
- WMN Egység
- WMN Szpsg
- WMN Otthnról
- WMN MZDULJ!

- WMN Júzer
- Re:Start

- WMN Ügy
- WMN PWR

- Hello, WMN!
- SzuperWMN

hirdetés

„NŐURALOM” A MAGYAR TRÓNON – MÁRIA, AZ EGYETLEN KÖZÉPKORI KIRÁLYNŐNK

2020. MÁJUS 17. | WMN | OLVASÁSI IDŐ KB. 9 PERC

1395. május 17-én, azaz napra pontosan 625 éve hunyt el Mária, aki az egyetlen királynő volt a középkori Magyarországon. Uralkodását nem tartja számon a jelentősebbek között a történelmi emlékezet, noha életének fordulatai akár egy nagyszabású történelmi regényt is megihlelhetnének. Hogyan került a trónra? Utálták-e egymást férjével? Tényleg magányosan, mindenkitől elfeledve halt meg? I. Mária életét **Kanyó Ferenc** történész, az [Újkor.hu](http://ujkor.hu) történettudományi ismeretterjesztő portál rendszeres szerzője ismerteti.

Bepanthen® krém

A higiénia mellett gondoskodjon bőre épségéről is, Bepanthen krémmel!

A Bepanthen krém vény nélkül kapható gyógyszer. Hatóanyag: dexpanthenol. Forgalmazza: Bayer Hungaria Kft. 1123 Budapest Alkotás u. 50. L.HU MKT CC 17.04.2020 2234

A kockázatokról és a mellékhatásokról olvassa el a betegtájékoztatót, vagy kérdezze meg kezelőorvosát, gyógyszerészét!

hirdetés

Miért nem találunk királynőket a magyar középkorban?

Bár a modern popkultúrában a középkor kapcsán elterjedt az az ábrázolás, amely szerint a nőket teljes jogfosztottságban tartották, a történelmi kutatásokból tudjuk, hogy [ez nem így volt](#). Királyi trónon mégis ritkán találunk nőket, noha kivételek természetesen akadtak. Ennek oka, hogy a középkorban fontosnak számított az alkalmasság (idoneitás) elve, vagyis az, hogy az uralkodónak rátermettnek kellett lennie az uralkodásra. Ehhez hozzátartozott a hadvezetés is, ráadásul a magyar szokásjog megkövetelte az uralkodótól, hogy személyesen legyen jelen a harctéren. (Ne feledjük, hogy három uralkodó is harctéri jelenlét következtében halt meg: I. Ulászló és II. Lajos csatában esett el, Habsburg Alberttel pedig az ott szerzett vérhas végzett, de Mátyás király vagy Nagy Lajos is személyesen vezette a csapatait).

A középkori felfogás szerint a hadvezetés nem tartozott hozzá a női szerepekhez, a trónon elsősorban harcképes férfit kívántak látni, Magyarországon pedig ezt a felfogást csak erősítette a török fenyegetés.

Általában elmondható, hogy a késő középkorban egy női uralkodó trónra lépéséhez a fiúörökös hiánya mellett az előző uralkodó nagy presztízse és akarata, az ország legfontosabb méltóságainak vagy legalábbis ezek egy csoportjának támogatása, és relatív csekély külső fenyegetettség kellett. Magyarországon ez a pillanat I. (Nagy) Lajos 1382-ben bekövetkezett halálakor jött el.

Erzsébet és Mária királynők Nagy Lajos sírjánál Fehérvárott - Liezen-Mayer Sándor festménye

Mit tudhatunk Mária személyiségéről?

Egy középkori emberről mélyrehatóbb információt nehéz összegyűjteni, magyar viszonyok közepette személyes visszaemlékezések vagy levelek csak sokkal későbbi századokból maradtak fent. A Máriáról szóló forrásainkkal sincs ez másképpen, többnyire sokadkézből származó információk maradtak fenn, kivéve Lorenzo Monaci (sok helyen hagyományosan Monaci Lőrincnek hívják) verses krónikáját, aki velencei követként személyesen is találkozott vele.

A forrásaink alapján Mária visszahúzódóbb személyiség lehetett, a róla fennmaradt leírások a műveltségét és a jellemét emelték ki, külsejéről nem tudunk sokat.

Ellentétben a húgával, Hedviggel, akiről azt is tudjuk, mikor értesült arról, hogy a lengyelek el akarják választani a jegyesétől, Vilmostól, fejszét ragadva próbált eljutni hozzá. Hedvig csontjai megmaradtak a krakkói Wawelben, vizsgálatok pedig megállapították, hogy 176-182 centiméter magas lehetett, ami nők között még manapság is ritkának tekinthető, a középkori viszonyok között pedig mindenképpen. Ebből, illetve néhány halvány utalásból arra is következtetni lehet, hogy maga Mária is hasonlóan magasra nőhetett.

Hedvig királynő arcképe - Marcello Bacciarelli festménye

Az édesanya árnyékában

Nagy Lajosnak eleinte az öccse, István herceg, később pedig Károly durazzói herceg volt a kiszemelt örököse. Élete utolsó évtizedében azonban a leányági öröklésen dolgozott, két lányára egy-egy koronát hagyva. A lengyel nemességet kedvezményekkel igyekezett megnyerni az ügynek, különösen, mivel élete végén mindkét királyságot Máriára akarta testálni.

Lajos halálakor Mária tizenegy évesen kiskorúnak számított, ezért helyette régensként édesanyja, Kotromanics Erzsébet kormányzott, aki belpolitikájában főleg Garai Miklós nádorra támaszkodott. Máriát egy nappal édesapja temetése után koronázták meg.

Garai nádor megvédi Mária és Erzsébet királynőket - Kovács Mihály festménye

Károly és Erzsébet 1385-ös években járt, és évtizedeken keresztül tartó háttérbe szorulás után jutott hatalomhoz. Példaképként az anyósa, Piast Erzsébet lebeghetett a szeme előtt, aki Nagy Lajos mellett csaknem társuralkodói szerepet is betöltött. Számos oklevelében említette meg, mint a döntésében rá befolyást gyakorló személyt, ráadásul távoli hadjáratai alatt Magyarország, később pedig Lengyelország kormányzását is őrá bízta. A lengyel nemesek azonban a koronázás feltételéül azt szabták, hogy Mária menjen el Krakkóba, és onnan uralkodjon, miután elégük lett abból, hogy a királyuk távolról kormányozta őket.

Hosszabb huzavona után Erzsébet végül kisebbik lányát, Hedviget engedte el Krakkóba, akit ott meg is koronáztak, ám a házasságát felbontották, és Vilmos helyett Jagelló Ulászló litván fejedelemhez adták feleségül, évszázadokra meghatározva ezzel Lengyelország és Litvánia történelmét.

Erzsébet nem kívánta Zsigmondot a lánya férjének, talán azért is, mert a Nagy Lajos halálakor 24 éves, a magyar viszonyokat elég jól ismerő férfi megkoronázása esetén elveszítette volna hatalmát. Helyette 1385-ben egy másik házasságot ütött nyélbe, követek útján Orleans-i Lajos herceggel, a francia király öccsével házasította meg Máriát. Ez azonban nem tetszett az ország főméltóságainak. A délvideki előkelők pedig Horváti János macsói bán vezetésével inkább a Magyarországot szintén jól ismerő, a nappolyi királyi címet megszerző Károlyt látták volna a trónon.

„Kis Károly nem került érettségi tételbe”

Mind Zsigmond, mind pedig Károly fegyveresen tört Magyarországra. Előbbi elfoglalta az ország északnyugati megyéit, ami arra sarkallta Erzsébetet, hogy felülvizsgálja a terveit és a két veszély közül legalább az egyiket megszüntesse. Ezért 1385-ben megegyezett Zsigmonddal, aki házasságot köthetett Máriával (érvénytelenítve az előzőt), valamint a kedélyek lecsillapítása érdekében Erzsébet országgyűlést is összehívott. Zsigmondot azonban nem engedte a kormányrúdhhoz, az újdonsült vő ezért visszasietett a rokonaihoz. Az országgyűlésen pedig kiderült, hogy Mária és Erzsébet uralmával szemben széleskörű az elégedetlenség:

„Meddig nyom még bennünket ez az asszonyi iga? Veszélyes egy olyan király, akinek asszony a neve. Ezt a Károlyt a Mindenható az égből adta nekünk, azt akarjuk, hogy ő legyen a király, mert férfi!”

– számolt be utóbb Thuróczy János krónikája a hangulatról.

I. Mária ábrázolása a Thuróczy-krónika brünni kiadásában

Károly akadálytalanul szállhatott partra Dalmáciában, majd vonulhatott Buda felé. Székesfehérvárnál fogadta Máriát és Erzsébetet, akikkel közösen utazott Budára. Mária lemondott a trónról, Károlyt pedig 1385. december 31-én Magyarország királyává koronázták.

Mária és Erzsébet a budai palotában maradhatott és szabadon mozoghatott, ami később hatalmas hibának bizonyult a király részéről.

1386. február 7-én, Erzsébet azzal az ürüggyel, hogy üzenetet kapott Zsigmondtól, magához hívatta Károlyt, aki olasz udvaroncái társaságában eleget tett a kérésnek. A beszélgetés egy pontján Garai Miklós – aki a budai várba nagyszámú emberrel érkezett meg korábban – jelt adott a teremben tartózkodó Forgách Balázsnak, ő pedig egy kétélű törrel sebezte meg Károlyt a fején. A király elveszítette az eszméletét, és a krónika beszámolója szerint ingadozó járással, vércsíkot húzva maga után a hálósobájába ment. Ezt látva Erzsébet ájultan esett össze. Garai emberei időközben elfoglalták a királyi vár kapuit, majd a várat is Károly híveitől. Horváti János, Károly híveinek vezetője, embereivel végül ki tudta magát verekedni Budáról. Károlyt Visegrádra hurcolták, ahol vagy a sebeibe halt bele, vagy „rásegítették”, és megmérgezték vagy megfojtották.

II. Károly a magyar trónon – 19. századi rézmetszet

Bosszú a gyilkosokon

A Károly-párti délvideki urak Horváti János vezetésével szinte azonnal fellázdáltak Erzsébet és Mária ellen. Hogy lecsillapítsák az elégedetlenséget, a helyszínre siettek. Nem volt kegyelem: Horváti János csapatai 1386. július 25-én túlerővel rajta ütöttek a királynőn és kíséretén. Bár vitézül küzdöttek, Forgách Balázst és Garai Miklóst Mária és Erzsébet szeme láttára fejezték le.

Károly halálával olyan politikai vákuum keletkezett, amelyet immár egyedül Zsigmond tudott betölteni. Sereggel érkezett Magyarországra, és ígéretet tett arra, hogy kiszabadítja a feleségét.

Erzsébet is szervezkedni kezdett a fogságban, ezért Horváti János megfojtatta az anyakirálynét, egyes források szerint Mária jelenlétében. Zsigmond kísérlete a felesége kiszabadítására kudarcot vallott, ám tettekrezsége mégis eredményt hozott: 1387. március 31-én Magyarország királyává koronázták.

Mária végül a velencei flotta segítségével szabadult ki júniusban, amely elfoglalta Novigrad várát, ahol őrizték, és egy hónappal később találkozhatott a férjével. A státusza eleinte még kettős volt, 1388-ig egyre ritkuló ütemben, de a királyi adományozásokat mind Mária, mind Zsigmond megerősítette oklevelekkel, de ezt követően már csak utóbbi gyakorolta a királyi hatalmat.

Úgy tűnik, hogy Mária nem ambicionálta azt a szerepet, amit az édesanyja, és megelégedett a hagyományos királynői státusszal. Azt viszont nem felejtette el, amit vele és az édesanyjával tettek:

a krónikás beszámolója szerint az ő biztatására történt, hogy miután évekkel később Zsigmond leverte a délvideki lázadást és elfogta Horváti János bánt, rendkívül súlyos büntetést kapott. Ló farkához kötözve hurcolták végig Pécs városában, majd felnégyelték.

Zsigmond király - Pisanello festménye

Valóban utálták egymást Zsigmonddal?

A középkorban az uralkodói házasságok ritkán kötettek szerelemből, és természetesen Mária és Zsigmond esetében is a politika hozta tető alá a frigyüket. A dolgot persze könnyítette, hogy a magyar udvarban együtt nevelkedtek, tehát nem két vadidegen házasságáról beszélhetünk. Mégis mind a történeti munkákban, mind a népszerűsítő történelemtényekben, mind pedig a történelmi regényekben gyakran találkozunk azzal a motívummal, hogy Mária tragikus sorsának az egyik betetőzése éppen az volt, hogy a csélcsap és őt nőként semmibe vevő Zsigmonddal kellett együtt élnie. Ezért Lorenzo Monaci állítását, hogy Mária annak idején azt mondta, inkább él száműzetésben a férjével, minthogy lemondjon a koronáról Kis Károly javára, az olasz szerző utólagos túlzásának tekintették.

Amikor azonban C. Tóth Norbert, az MTA-HIM-SZTE-MOL Magyar Medievisztikai Kutatócsoport történésze összegyűjtötte a Mária és Zsigmond viszonyáról szóló utalásokat, egy egészen más kép bontakozott ki a királyi párról. Az oklevelekben található tartózkodási helyeiket nyomon követve egyáltalán nem kerülték egymás társaságát, az egyébként mozgékony uralkodó minden évben hónapokat töltött a felesége mellett.

Árulkodó tény az is, hogy Zsigmond példaképként tekintett Szent Lászlóra, és halálakor Máriát Váradon temettette el, és később maga is mellette kívánt nyugodni. Mária 1395. május 17-én halt meg egy balesetben, huszonnégy évesen.

Egy 1406-os oklevélben Zsigmond a következőket írja: *„Mikor néhány nappal ezelőtt vadászatban kerestük vigasztalásunkat, megindult érzelmekkel határoztuk el, hogy személyesen jövünk Váradra”.* Nem ördögötől való feltételezés, hogy elhunyt feleségére gondolhatott a király. Ahogy az is feltűnő, hogy hűtlenség gyanújába keveredett második feleségét, Cillei Borbálát, éppen Váradra, az első felesége sírja közelébe küldte vezekelni.

Valóban egyedül, mindenkitől távol halt meg?

Máriával kapcsolatban egy másik, gyakran visszatérő motívum az, hogy 1395-ben várandósan, egyedül lovagolt ki a Vértesben az erdőbe, ahol baleset érte, amittől megindult a szülés. Mivel nem volt körülötte senki, ezért mind a gyermeke, mind ő maga meghalt. Ezt a képet a Mária haláláról szóló német nyelvű forrás első magyar ismertetője, Márki Sándor vázolta fel. Az ő nyomán történészek sora írta le (beleértve egyébként magamat is), hogy Mária egyedül volt a halálakor, sőt néhány történész összeesküvéseket is látni vélte a királynő halála körül.

Rohn Alajos metszete

Az eredeti német nyelvű forrásban azonban egyetlen szó sem esik arról, hogy Mária egyedül lett volna, más forrás pedig nem számolt be a részletekről. Valójában nem is valószínű, hogy a királyné magányosan lovagolt volna ki, ugyanis kimutatható, hogy Zsigmond is a környéken tartózkodott és vadászott. Valószínűbb, hogy a királyné elkísérte a királyt, és ezen a vadászaton történt a baleset, amely Mária és a korán megszületett gyermek halálával végződött. Bármilyen meglepő, ez a haláleset egyáltalán nem számított különlegesnek a késő középkori Európában.

Mintegy féltucatnyi főrangú nőről jegyezték fel, hogy várandósan lett lovasbaleset áldozata, például 1270-ben a francia királynéről, vagy 1337-ben Przemysl Ágnes sziléziai hercegnéről. Ennek oka vélhetően a korabeli lovaglási szokásokban kereshető, amelyek veszélyesebbek lehettek egy gyermekét váró nőre.

Mária halálát követően csaknem három és fél évszázadot kellett arra várni, hogy királynő fejét érintse a Szent Korona. A Nagy Lajos halálát követő zavaros érvek „asszonyuralomként” vagy „nőuralomként” kerültek be a magyar közgondolkodásba, és a későbbi századokban érvként szolgáltak arra, hogy királynő miért nem ülhet a magyar trónon. A sors furcsa fintora, hogy a kérdéses évek zűrzavariáért legkevésbé éppen a megkoronázott Mária tehető felelőssé.

Kanyó Ferenc

(A szerző történész, a Károli Gáspár Református Egyetem Egyház és Társadalom Kutatóintézetének tudományos munkatársa, az Újkor.hu történettudományi ismeretterjesztő portál rendszeres szerzője, a Napi Történelmi Forrás főszerkesztője.)

Ne maradj le a jó életről!
Iratkozz fel a WMN hírlevelére!

hirdetés

[WMN.HU NYITÓOLDALUGRÁS A WMN.HU NYITÓOLDALÁRA](#)

14 LIKE

2 DISLIKE

66 MEGOSZTÁS

Ajánlom másnak is:

[SZÓLHOZZÁ A FACEBOOK ONOSZÓLHOZZÁ A FACEBOOK ONI](#)